

Створена Міжнародна асоціація українців

П. П. Толочко

29 травня — 2 червня 1989 р. в італійському місті Неаполі проходила Міжнародна конференція, присвячена історії культури України. В ній взяли участь науковці із восьми країн світу: Італії, СРСР (Україна), США, Канади, ПНР, Голандії, Бельгії, ФРН. Урочисте відкриття відбулося в Інституті східних наук Неапольського університету. Вступне слово виголосив професор Рікардо Піккіо. Учасників конференції привітали ректор університету, проф. Б. де Джованні, директор інституту, проф. Н. Мініссі.

Співорганізаторами конференції були також Інститут українських студій Гарвардського університету (США) та Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР.

Тематика конференції охоплювала увесь спектр історичних і культурологічних проблем України. Більшість доповідей торкалась питань мовознавства і літературознавства. З ними виступили: академік АН УРСР В. М. Русанівський, академік АН УРСР І. О. Дзевєрін, проф. Д. Грабович (США), проф. Р. Лужний (ПНР), проф. Ф. Томсон (Бельгія), проф. В. Ведер (Голандія), проф. Д. Делла'Агата (Італія), проф. М. Жулинський, проф. С. Козак (ПНР), проф. А. Вінценц (ФРН), проф. О. Мишанич, науковий співробітник Інституту літератури АН УРСР О. Пахльовська.

Історико-культурологічна тематика висвітлювалась у доповідях проф. О. Прицака (США), проф. Р. Піккіо (Італія), чл.-кор. АН УРСР П. П. Толочка, проф. Я. Ісаєвича, проф. І. Шевченка (США), проф. Я. Пеленського (США).

Проблемам і перспективам вивчення сучасного фольклору і етнографії українського народу присвятив свою доповідь проф. Б. Медвідський (Канада).

Кілька доповідей були присвячені питанням історії України 20—30 років ХХ ст. — проф. Р. Шпорлюка (США), проф. Б. Кравченко (Канада), проф. А. Граціозі (Італія). Слід підкреслити високий науковий рівень доповідей, а також взаємну вимогливість науковців до виголошуваних тез і положень. Кожне засідання (всього їх відбулося сім) завершувалось жвавою дискусією.

Цілком природно, що в даній інформації мова йтиме, переважно, про дискусійні положення історичного й історико-культур-

ного плану. Великий інтерес викликала доповідь О. Прицака щодо історіографії української історії. Основні її положення зводяться до того, що історія мусить вивчати не цивілізації, не етноси, а політичні структури, держави. В межах України такі утворились ще в VII ст. до н. е. Це скіфська держава і античні міста-держави в Причорномор'ї. Що стосується етнічного розвитку, то, на думку О. Прицака, цілий ряд неслов'янських народів — скіфи, гунни, сармати, авари, половці, татари — взяли участь у формуванні давніх українців і нарівні з слов'янами є «нашими предками».

В цілому постановка цього питання перекликається з доповіддю П. Толочка про глибину історичної пам'яті українського народу. Археологічні матеріали і писемні джерела свідчать, що населення території України справді не було етнічно однорідним упродовж тисячоліть. Міграційні процеси тут мали місце. Але, по-перше, зони ніколи не призводили до повної зміни корінного населення, а, по-друге, не переривали історичної пам'яті і культурного генотипу регіону.

Отже, можна говорити, що названі східні народи не нарівні з слов'янами є нашими предками, а певною мірою спричинились до процесу слов'янського, а зрештою, і українського етногенезу. Всі вони в межах території України асимілювались корінним слов'янським населенням. У часи пізнього середньовіччя українці насильно виводились татарськими ханами в Крим і там асимілювались, але ж на цій підставі не можна вважати їх предками татар-кримчаків нарівні з власне татарами.

О. Прицак поставив у своїй доповіді альтернативні запитання, до якої цивілізації слід зарахувати Україну: до візантійсько-православної, римсько-католицької чи хозаро-тюркської?

Своєрідною відповіддю на це була групова доповідь І. Шевченка про візантійські елементи в українській культурі. Він переконливо показав, що не лише східні слов'яни і Київська Русь, але й Україна розвивались під сильним впливом греко-візантійської культури. На запитання О. Прицака, що було прогресивнішим і кориснішим для Київської Русі — візантинізм чи латинізм, І. Шевченко відповів: «Кожне явище треба розглядати історично. В тих

умовах візантизм для Русі був кращою альтернативою».

П. Толочко у вступі по доповіді І. Шевченко зауважив, що історичний спір про те, що було прогресивнішим — візантизм чи латинізм, треба вести не абстрактно, а конкретно-історично. До падіння Київської Русі у 1240 р. рівень її економічного і культурного розвитку був не нижчий, ніж у країн римсько-католицького кола. Згодом східно-християнський світ зазнав непоправних ударів: розгром хрестоносцями Константинополя у 1204 р., сплюндрування Київської Русі монголо-татарами, завоювання Константинополя і Болгарії турками. Отже, по суті було знищено культурно-творче джерело. В цих умовах православний світ впродовж довгих століть жив спогадами про колишнє культурне значення Візантії і по можливості продовжував її традиції. Характерно, що саме православний візантизм став основою політичного і духовного відродження східних слов'ян. Український національно-визвольний рух XVI—XVII ст., який проходив під гаслами православ'я, не примха історії, а її закономірність. Викликала дискусію доповідь Я. Пеленського про Києво-руську спадщину. В ній він дав максимально вичерпно і об'єктивно історіографічну довідку з цього питання, показав, що спір за цю спадщину почався ще в домонгольський період і продовжується досі. Визначилось кілька теорій: російська національна, українська національна, польська державна і радянська. Я. Пеленський не поділяє концепції П. Толочка про існування єдиної Давньоруської держави і народності з центром у Києві аж до монголо-татарської навали. Вважає, що вже в XII ст. сформувались окремі державні утворення — Північно-Східна Русь і Південна Русь з власними ідеологічними системами і з різними правами на київську спадщину.

В обговоренні доповіді І. Шевченко сказав, що Київську Русь зруйнували монголо-татари, хоч потім і стали своєрідним стимулом східнослов'янського політичного відродження. Києво-руська спадщина, на його думку, є спільною для українців, росіян і білорусів і цьому немає ради. О. Прицак вважає, що монголо-татари не спричинились до занепаду Русі, вона самоліквідувалась, самознищилась. П. Толочко зауважив, що свідчення літописів про монголо-татарський розгром Русі знаходять документальне підтвердження в археології. Ці факти треба вивчати і знати, якщо ми хочемо об'єктивно висвітлювати історичний процес. Що стосується Києво-руської спадщини, то дискусії з приводу переважного

права на неї того чи іншого східнослов'янського народу не перспективні. Всі вони вийшли з єдиної давньоруської народності, отже, мають спільну історичну спадщину.

Зацікавлене обговорення викликало питання так званої особливої демократичності української культури. Цю тезу обстоювали українські історики другої половини XIX — поч. XX ст., у тому числі і М. С. Грушевський. Я. Пеленський назвав це тенденцією «плебієзації» культури, яка не є конструктивною. Соціально структуровані народи — стовпова дорога європейського історичного розвитку. Український народ не становив тут винятку. Нищення його еліти, як і перехід її до сусідніх державних структур, що, на жаль, мало місце, негативно позначалось на культурному розвитку України.

Дискусії, які точились довкола мовознавчих, літературознавчих, мистецтвознавчих питань, показали, що всі ці наукові напрямки вимагають дальшої поглибленої розробки, об'єднання творчих зусиль науковців-україністів всього світу. Особлива увага зверталась на необхідність розвитку української мови. Як відзначив В. Русанівський, мова це інструмент творення національної культури. Вивчення її іншою мовою ні що інше, як тільки спогади про національну культуру.

При відкритті конференції Рікардо Піккіо сказав, що наша мета зробити серйозні заявки на наступні фундаментальні розробки україністичної проблематики. Хід конференції це підтвердив.

На організаційному засіданні було створено Міжнародну асоціацію україністів (МАУ) з центром у Києві. Обрано її керівні органи. Першим президентом асоціації став академік АН УРСР В. М. Русанівський (Україна). Віце-президентами обрано: проф. Д. Грабовича (США), проф. М. Жулинського (Україна), проф. Р. Лужного (Польща), проф. Р. Піккіо (Італія). Вченим секретарем обрано проф. О. Мишанича (Україна).

При асоціації працюватимуть комісії: археографічна (проф. О. Прицак, США), едиційна (проф. Б. Кравченко, Канада), бібліографічна (проф. Я. Ісаєвич, Україна), по поширенню української культури (І. Драч, Україна).

Головою ревізійної комісії обрано проф. Б. Медвідського (Канада).

Прийнято рішення про видання інформаційного бюлетеню Міжнародної асоціації україністів, а також про проведення першого з'їзду у Києві в 1990 р. До цього часу мають бути створені національні або регіональні асоціації україністів.